

Hvernig Pentagon stal 158 milljónum Bandaríkjadala frá Sviss

Ímyndaðu þér að þú gangir inn í veitingahús, pöntir flösku af víni og steik, og þjónninn segir við þig: „Borgaðu fyrir vínið fyrirfram; við rukum steikina þegar hún kemur.“ Þú greiðir reiðufé fyrir vínið — strax og í góðri trú. Tíminn líður. Eldhúsið er hljóðlaust — ekkert vín, engin steik, ekkert. Þegar þú kvartar og segir að þú munir frysta allar frekari greiðslur þar til eitthvað birtist í raun, brosir stjórnandinn og svarar: „Ó, við höfum þegar tekið peningana fyrir vínið og bókað þá fyrir steikina. Þetta er allt ein stór reikningur samt — stefna okkar leyfir okkur að færa fjármuni á milli pantana þinna hvenær sem annar liður er á skort. Eldhúsið er að ýta á bakvið... bara ekki fyrir borðið þitt núna.“

Þetta er nákvæmlega hvernig Sviss finnur fyrir núna.

Í lok mars 2026 birti svissneski almenni sjónvarpsstöðin SRF að Bandaríkin hefðu hljóðlaust endurbeint um 126 milljónum svissneskra franka — sem nemur um það bil 158 milljónum Bandaríkjadala — í greiðslum sem Sviss hafði þegar greitt að fullu og á réttum tíma, inn í F-35 orrustupotukerfið sitt. Þessir fjármunir voru færðir innan eins sameinaðs traustsjóðs fyrir erlendar hernaðarsölu (FMS) til að standa straum af skorti í sérstöku Patriot loftvarnarsamningi Sviss, þrátt fyrir að Bern hefði fryst Patriot-greiðslur nákvæmlega vegna gríðarlegra seinkana á afhendingu sem stafaði af því að Bandaríkin forgangsraða öðrum bandamönnum. Sviss, fyrirmyndarviðskiptavinur sem aldrei hafði verið seinur í greiðslum, uppgötvaði að greiðslur sínar í góðri trú voru hljóðlaust endurbókaðar til að halda peningastreymi til Lockheed Martin áfram þrátt fyrir að enginn sýnilegur árangur væri á eigin pöntunum.

Patriot-pöntun Sviss: Forgangsbreyting, ekki vanefnd

Sem hluti af Air2030 nútímavæðingarverkefni sínu pantaði Sviss fimm Patriot eldvarnarbatteríur samhliða allt að 36 F-35A Lightning II stelpflugvélum (sem síðar var minnkað í um 30 af kostnaðarástæðum). Báðir samningar ganga í gegnum bandaríska erlenda hernaðarsölukerfið. Sviss uppfyllti hvern greiðsluáætlun án tafar.

Upprunalega átti að hefja afhendingu Patriot á árunum 2026–2028. Árið 2025 nefndi Washington fyrst forgang fyrir Úkraínu og færði afhendingu til Sviss aftur. Síðan braust út Íransátökin og Pentagon lækkaði forgang pöntunar Sviss enn frekar. Snemma árs 2026 var Bern sagt að tímalínan hefði seinkað um fjóra til fimm ár — kannski lengur — á meðan kostnaður verkefnisins hækkaði um allt að 50 prósent, úr um 2 milljörðum upp í 3 milljarða CHF. Haustið 2025 frysti Sviss frekari Patriot-greiðslur og hélt því fram að án sýnilegs framfara í framleiðslu eða afhendingu væri engin skylda til að halda áfram að greiða.

F-35-verkefnið átti við kostnaðarumbrot og framleiðsluþrýsting sinn, en Sviss hafði haldið áfram að greiða inn í sameiginlega sjóðinn og vænti fullkomlega að báðum verkefnum yrði meðhöndlað sem aðskildum.

Stærðfræðilega vonleysi Íransátakanna

Þetta gerðist ekki í tómarúmi. Bandaríkin og Ísrael eyðsluðu Patriot-eldflaugum á ógnvænlegan hraða í stríðinu gegn Íran. Á fyrstu fjórum dögum átakanna einum skautu bandarískar og bandamannaherir 943 Patriot-eldflaugum — sem nemur næstum allri framleiðslugetu í 18 mánuði við venjulegar friðartímaskilyrði.

Hver Patriot PAC-3 MSE eldflaug kostar um 3,9–4,2 milljónir Bandaríkjadala. Ódýru íransku Shahed-drónarnir sem þeir skutu niður kosta á milli 20.000 og 50.000 Bandaríkjadala stykkið. Íran framleiðir um 10.000 slíka dróna á mánuði. Stærðfræðin er miskunnarlaus:

- Ein Patriot-skot kostar um 100 sinnum meira en meðal-Shahed-dróni.
- Við núverandi framleiðsluhraða (um 50–60 eldflaugar á mánuði) myndi það taka yfir 16 ár að jafna aðeins einn mánuð af íranskri drónaframleiðslu — jafnvel með fullkominni skilvirkni sem aldrei er til staðar í bardaga.

Jafnvel með loforði Lockheed Martin um að fjórfalda framleiðsluna í 2.000 eldflaugar á ári er stærðfræðin enn ómöguleg: $10.000 \text{ drónar á mánuði} \div 167 \text{ eldflaugar á mánuði} = \mathbf{60 \text{ mánuðir (5 ár)}}$ bara til að jafna núverandi framleiðsluhraða Írans — og þetta gerir ráð fyrir fullkominni skotnýtni sem aldrei á sér stað í raunverulegum bardaga.

Þessi stærðfræðilega ómöguleiki fer lengra en stefnumótandi mistök — hann táknar grundvallar brot á samningsskilum. Þegar efndir verða stærðfræðilega ómögulegar vegna aðstæðna sem eru alfarið undir stjórn seljanda (forgangsraða öðrum viðskiptavinum af landpólitískum ástæðum), þá er skylda kaupanda til að efna undanþegin samkvæmt meginreglum alþjóðalaga. Sviss taldi með réttu að þetta loforð um aukningu væri tilgangslaust frammi fyrir yfirgnæfandi framleiðslu yfirburðum Írans. Afhendingardagur svissneskra Patriot hefði í raun seinkað til óendanleikans, ekki vegna framleiðsluseinkana, heldur vegna þess að allur stefnumótandi nálgun var stærðfræðilega dæmd til að mistakast. Þessi rökrétta mat — byggt á stefnumótandi greiningu, ekki á tregðu til að greiða — varð þess valdandi að Bern stöðvaði framvindugreiðslur.

Þetta stærðfræðilega vonleysi er raunverulega ástæðan fyrir því að Pentagon endurbeindi F-35-peningum Sviss. Peningaflutningurinn snerist aldrei um að hjálpa Sviss að fá sína lengi seinkuðu kerfi. Það var viljandi aðgerð til að nota skattfé svissneskra borgara til að fjármagna eigin stríðsátak Bandaríkjanna á Miðausturlöndum — halda framleiðslulínum gangandi og eldflaugum streyma til bandarískra og ísraelskra aðgerða gegn Íran, á meðan eigin pantanir Sviss voru áfram lægri í forgangi og óafhentar. Í raun var hlutlausa Sviss neytt til að styrkja sama átakið sem gerði afhendingu Patriot-kerfa þess ómögulega í upphafi.

Sameinaði sjóðspröngin

Samkvæmt FMS-reglum renna **allar** greiðslur Sviss fyrir bandarísk vopn — F-35, Patriot eða eitthvað annað — inn í einn sameinaðan traustsjóð sem Pentagon stjórnar. Samningstextinn leyfir Bandaríkjunum sérstaklega að endurúthluta peningum á milli eigin áætlana viðskiptavinarins þegar annar liður sýnir skort.

Sviss meðhöndlaði báða samninga sem aðskilda áhrifapunkta og starfaði í góðri trú. Það stöðvaði Patriot-greiðslur og vænti að F-35-peningar yrðu haldnir innan þeirra áætlana. Í staðinn færði Pentagon einfaldlega fyrirbyggjandi F-35-fjármuni yfir til að halda Patriot-hliðinu lifandi og komst þannig hjá frystingunni alveg. Peningar héldu áfram að renna til Lockheed Martin og samstarfsaðila þess þótt lítill sem enginn árangur hefði verið á svissneskum afhendingum fyrir hvorugt kerfið. Til að fylla upp í gat sem myndaðist í F-35-fjárhagsáætlun sinni neyddist svissneska varnarmálaráðuneytið til að greiða tugir milljóna aukalegra skattfranka fyrir áætlaðan tíma.

Stjórnmalaleg viðbrögð í Sviss

Urs Loher, forstjóri Armasuisse og æðsti vopnaframleiðslustjóri Sviss, staðfesti endurbeininguna við SRF en gat aðeins lýst upphæðinni opinberlega sem „lágum þriggja stafa milljónasummu“. Hann kallaði ástandið „mjög óánægjulegt“. Atvikið hefur valdið spurningum á þingi í Bern og nýjum kröfum um fulla rannsókn. Löggjafar úr öllum flokkum ræða nú opinskátt hvort eigi að skerða F-35-pöntunina enn frekar eða leita að evrópskum valkostum (svo sem franska SAMP/T-kerfinu) fyrir framtíðar loftvarnarþarfir til að forðast þessa tegund af ósjálfstæði á birgja sem setur smærri, hlutlausa aðila aftast í röðina.

Siðferðileg og siðleg endurskoðun

Engin alþjóðleg refsidómstóll mun ákæra þetta sem „þjófnað“ eða „svik“. Samt, samkvæmt öllum siðferðilegum eða siðlegum stöðlum — og vissulega samkvæmt meginreglum almenns réttar um samninga, góða trú og ósanngjarnan auðgun — finnst aðgerð Pentagon óaðgreinanleg frá illri trú í viðskiptum. Sviss greiddi á réttum tíma, uppfyllti öll skyldur sínar og nýtti einfaldlega rétt sinn til að halda eftir frekari greiðslum á verkefni sem hafði verið lækkað í forgangi til að hverfa út í gleymsku.

Atvikið afhjúpar grundvallar brot á fullveldi: Svissneskir skattborgarar sem höfðu fjármagnað vörn þjóðar sinnar uppgötvuðu að peningar þeirra voru endurbeindir til að fjármagna árásarstríð Bandaríkjanna á Miðausturlöndum. Þetta var aldrei aðeins samningsdeila. Þetta var hlutlaust land sem neytt var til að styrkja átök sem voru alfarið utan öryggishagsmuna þess, með skattfé borgaranna notað í tilgangi sem stangast beint á við löngu staðfesta hlutleysisstefnu Sviss í utanríkismálum.

Meginreglan *pacta sunt servanda* („samningar skulu haldnir“) er hornsteinninn alþjóðalaga. Þótt tæknilegur texti FMS-sameinaða sjóðsins gefi Bandaríkjunum samningslegt yfirborð, þá var andi samningsins — greiðslur byggðar á framvindu og tengdar sýnilegu afhendingu — grafin undan. Sviss bað aðeins um það sem það hafði samið um. Í staðinn

var peningum þess endurbeint til að fjármagna verkefni sem hafði verið lækkað í forgangi af ástæðum sem voru alfarið utan stjórn Bern.

Reynsla Sviss er nú orðin hluti af vaxandi skrá yfir ástæður þess að þjóðir ættu að vera afar varasamar við að ganga inn í varnarsamninga við bandaríska framleiðendur. Bandaríkin hafa þróað hræðilegt orðspor sem varnarsamningsaðili — einn sem forgangsraðar stjórnmalalega tengdum viðskiptavinum fram yfir samningsskyldur, notar fjárhagslegar þröngar til að draga úr hámarksvirði óháð afhendingu og byggir upp ósjálfstæði eingöngu til að nýta það í landpólitískum tilgangi. Sameinaðir sjóðir bjóða upp á stjórnsýslulega þægindi fyrir seljanda en svipta kaupanda fyrirhugaðri áhrifavaldi. Þegar þú greiðir fyrirfram fyrir vénið og veitingahúsið bókar það fyrir steik sem aldrei kemur — á meðan raunverulegt eldhússtarf er að gerast fyrir brýna pöntun einhvers annars — lærirðu fljótt hver raunverulega stjórnar reikningnum.

Hvort Bern geti fengið bætur, viðurlög eða meiri gagnsæi er óljóst. Í bili stendur þetta atvik sem kennslubókardæmi um ójafnvægi valda í varnarsamningum: kaupandinn skrifar ávísanirnar, uppfyllir hvern frest og er samt ýtt aftast í röðina. Sviss gerði ekkert rangt. Það uppgötvaði einfaldlega, á erfiðan hátt, að góð trú er ekki alltaf endurgreidd þegar landpólitískur nauðsyn kallar.